

«ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОТРАСЛЕЙ НАРОДНОГО ХОЗЯЙСТВА В БАССЕЙНЕ АРАЛЬСКОГО МОРЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНЫХ КЛИМАТИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ»

МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

GLOBAL IQLIM O'ZGARISHI VA KELAJAKDAGI MUAMMOLAR, ULARNI BARTARAF ETISH CHORA-TADBIRLARI

Olimov A.A.,
Abdumannobova X.I.
Andijon davlat universiteti,
O'zbekiston

Аннотация: Данная статья направлена на изучение глобального изменения климата и будущих проблем в мире, мер по их устранению, в частности, вопросов, связанных с изучением и устранением экологических проблем в нашей стране. Научные подходы к изучению глобальных изменений климата на Земле и в нашей стране направлены на раскрытие их природы.

Ключевые слова: Глобальный климат, земля, опустынивание, ледники, увеличение количества воды, загрязнение атмосферы, жара, прогноз, растительность, вырубка деревьев, фабрики, ученые, научные подходы.

Annotation: This article aims to study and address global climate change and future problems in the world, measures to address them, especially the ecological problems that are taking place in our country. It focuses on studying scientific approaches and its nature and factors to study this problem on earth and in our country. It emphasizes the importance of ecological literacy, the regional aspects of its factors, and the need to strengthen measures, especially such problems.

Keywords: Global climate, land, desertification, glaciers, increased water, atmospheric pollution, heat, prediction, plants, cutting down trees, factory factories, scientists, scientific approaches, and so on.

Bugungi kunda sanoat, transportning rivojlanishi natijasida atmosferaga chiqayotgan uglevodorod gazi miqdori yil sayin ko'payib bormoqda. Endilikda bu sayyoramizda atmosfera ifloslanishi hamda isishini kuchaytirib, iqlim o'zgarishlarini yuzaga keltirmoqda. Natijada tabiiy ofatlar ekologik muvozanat buzilib, turli tabiiy ofatlar soni ortmoqda. Ko'plab dunyo mamlakatlarida tabiiy muvozanat buzilishi oqibatida, yog'ingarchilik odatdagidan ancha ko'p bo'lsa, boshqa hududlarda qurg'oqchilik avj olayti. Joriy yilning o'zida kuzatilgan "tabiiy me'yorlarning buzilish" holatlari bunga yaqqol misol bo'ladi ba'zi Yevropa davlatlarida 2010 yil bahorida kuchli suv toshqinlari ro'y berdi. Natijada yoz esa juda issiq va quruq keldi. Olimlarning fikricha sayyoramizda o'rtacha harorat 7 darajaga ko'tarilsa, yer yuzida quruqlikning teng yarmi hayot uchun yaroqsiz, yani ayrim unumdor yerlarda cho'llanish va ayrim ocean boy'I mintaqalari suv ostida qoladi. Olimlar inson tomonidan ishlab chiqarilgan is gazlaridan global harorat ortishi davom etishini taxmin qilishmoqda. Ob-havoning og'ir zarari ham ko'payadi va kuchayadi. Global iqlim o'zgarishining kelajakda ehtimoliy ta'siriga tez-tez yong'inlar, ba'zi mintaqalarda qurg'oqchilikning uzoqroq muddatlari, tropik siklonlardan shamol intensivligi va yog'ingarchilikning ko'payishi kiradi. Issiqlik tutuvchi is gazlarining inson chiqindilarining ko'payishiga sabab bo'lgan yer yuzi iqlimiga kiritilgan o'zgarishlar allaqachon atrof-muhitga keng ta'sir ko'rsatmoqda: muzliklar va muz qirralari qisqarib

«ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОТРАСЛЕЙ НАРОДНОГО ХОЗЯЙСТВА В БАССЕЙНЕ АРАЛЬСКОГО МОРЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНЫХ КЛИМАТИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ»

МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

bormoqda, daryo va ko'l muzlari oldinroq parchalanmoqda, o'simlik va hayvon geografik oralig'i o'zgarmoqda, o'simliklar va daraxtlar tezroq gullab-yashnamoqda. Olimlar uzoq vaqtdan beri global iqlim o'zgarishi natijasida yuzaga kelishini bashorat qilgan ta'sirlar hozirda sodir bo'lmoqda, masalan, dengiz muzining yo'qolishi, dengiz sathining tezlashishi, uzoqroq, shiddatli issiqlik to'lqinlari. Iqlim o'zgarishi va unga bog'liq xavflarning magnitudasi va ko'rsatkichlari yaqin muddatli kamaytirish va moslashish harakatlariga kuchli bog'liq bo'lib, global isishning har bir ko'payishi bilan prognoz qilingan yomon ta'sirlar va unga bog'liq yo'qotishlar va zararlar kuchayadi.

Iqlim o'zgarishi bo'yicha hukumatlararo qo'mita tuzilgan bo'lib bugungi kunda shu kabi muammolarni bartaraf etish kelgusida asosiy chora-tadbirlarni amalga oshirish kabi muhim vazifalar ustida ishlashmoqda.

Ba'zi o'zgarishlar (masalan, qurg'oqchilik, yong'inlar va haddan tashqari yog'ingarchilik) olimlar ilgari baholaganidan tezroq sodir bo'lmoqda. Aslida, iqlim o'zgarishi bo'yicha hukumatlararo qo'mita (IPCC) - iqlim o'zgarishi bilan bog'liq fanlarni baholash uchun tashkil etilgan BMT organiga ko'ra, zamonaviy odamlar bizning global iqlimimizdagi kuzatilgan o'zgarishlarni ilgari hech qachon ko'rmaganlar va bu o'zgarishlarning ba'zilari keyingi yuz-ming yillar davomida qaytarib bo'lmaydi. Olimlar global harorat ko'p o'n yillar davomida ko'tarilishda davom etishiga, va inson faoliyati natijasida hosil bo'ladigan is gazlari tufayli yuqori ishonchga ega.

Atmosfera o'zgarishi tufayli yuzaga keladigan ta'sirlarning og'irligi kelajakdagi inson faoliyati yo'liga bog'liq bo'ladi. Ko'proq is gazi chiqindilari sayyoramiz bo'ylab ko'proq iqlim ekstremalligi va keng zararli ta'sir ko'rsatishiga olib keladi. Biroq, bu kelajakdagi ta'sirlar biz chiqaradigan karbonat angidridning umumiy miqdoriga bog'liq. Shunday qilib, agar biz chiqindilarni kamaytira olsak, eng yomon ta'sirlardan qochishimiz mumkin.

Sayyoraning 70 foizi suv bilan qoplangan bo'lsa, dengizlar global iqlimning muhim drayverlari hisoblanadi. Shunga qaramay, inson faoliyatidan is gazlarini ko'paytirish okeanni ko'z o'ngimizda o'zgartirmoqda. Olimlar yer orbitasidagi sun'iy yo'ldoshlar va yangi texnologiyalar yordamida katta suratni ko'rishga muvaffaq bo'lishdi. Tadqiqotlarga ko'ra, global isish tufayli Hindistonda yashovchi uzundumli to'tilar shimoliy o'lkalarga ko'cha boshlagan. Olimlarning fikricha, ellik yildan keyin mintaqamizda uzundumli to'tilar qarg'alarga nisbatan ko'p bo'lishi kutiladi. Mutaxassislarining ta'kidlashicha, iqlim o'zgarishi sababli tog'larda o'pirilishlar, daryo o'zanlarining o'zgarishi, landshaftlarning buzilishi ro'y bermoqda. Bangladesh va Pokistonda yoqqan tinimsiz yomg'ir oqibatida millionlab odamlar boshpanasiz qoldi. Malumotlarga ko'ra, har yili atmosferaga 100 million tonnadan ortiq uglevodorod chiqarilmoqda. Buning 74 foizi rivojlangan davlatlar hissasiga to'g'ri keladi. Olimlarning fikricha, o'rmon yong'inlari oqibatida atmosferaga chiqayotgan karbonad kislotasi sanoat chiqindilarining 50 foiziga teng ekan. Havoga ko'tarilgan tutun atmosferaning yuqori qatlamida kuyindi zarralarini ko'paytiradi. Jahon

«ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОТРАСЛЕЙ НАРОДНОГО ХОЗЯЙСТВА В БАССЕЙНЕ АРАЛЬСКОГО МОРЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНЫХ КЛИМАТИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ»

МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

hamjamiyati global isishga qarshi qator chora-tadbirlarni amalga oshirmoqda. 1997 yili sayyoramizda iqlim o'zgarishining oldini olishda hamkorlik maqsadida Kioto protokoli imzolandi. 2005 yildan kuchga kirgan bu hujjat atmosferaga chiqarilayotgan zararli gazlar miqdorini bosqichma-bosqich kamaytirib borishni ko'zda tutadi. Qator davlatlar Kioto protokoli talablarini bajarish masalasiga sovuqqonlik bilan qaramoqda. BMT tashabbusi bilan Meksikaning Kankun shahrida global isish muammolariga bag'ishlangan xalqaro konferensiya bo'lib o'tganligi. sayyoramizda tabiiy muvozanatni tiklash borasidagi ishlar to'xtab qolmaganining isboti desak adashmaymiz. Unda 193 davlatdan 25 ming vakil qatnashmoqda. Konferensiyada tashvish bilan tilga olingan fikr shu bo'ldiki, dunyoda o'rtacha harorat 2-3 daraja ko'tarilgan va bu dolzarb muammo hisoblanadi. Anjuman qatnashchilari barcha davlatlarni, birinchi navbatda, rivojlangan mamlakatlarni tabiiy muvozanatni tiklash yo'lida sarf-xarajatlardan chekinmaslikka da'vat qildi. Ularning fikricha, rivojlangan mamlakatlar "uchinchi dunyo" davlatlariga yangi texnologiyalarni taqdim etishi, ekologik toza ishlab chiqarishni yo'lga qo'yishga qaratilgan loyihalarni moliyalashtirishi maqsadga muvofiqdir. Inson tomonidan qo'zg'atilgan iqlim o'zgarishi tabiatda xavfli va keng ko'lamli to'sqinliklarga sabab bo'lmoqda va xavflarni kamaytirishga qaratilgan harakatlarga qaramay, butun dunyo bo'ylab milliardlab odamlarning hayotiga ta'sir ko'rsatmoqda. Eng kam bardosh bera oladigan odamlar va ekotizimlar eng og'ir zarar ko'rmoqda, deydi bugun e'lon qilingan iqlim o'zgarishi bo'yicha hukumatlararo qo'mitaning (IPCC) so'nggi hisobotida olimlar. "Ushbu hisobot harakatsizlik oqibatlari haqida dahshatli ogohlantirishdir", dedi Hoesung Lee, IPC raisi. "Bu iqlim o'zgarishi bizning farovonligimiz va sog'lom sayyoramiz uchun jiddiy va ko'payib borayotgan tahdid ekanligini ko'rsatadi. Bugungi xatti-harakatlarimiz odamlarning iqlim xavflarining oshishiga qanday moslashishini va tabiatning javob berishini shakllantiradi. "Dunyo keyingi yigirma yil ichida global isish $1,5^{\circ}\text{C}$ ($2,7^{\circ}\text{F}$) bilan qochib bo'lmaydigan ko'p iqlim xavflariga duch kelmoqda. Hatto ushbu isish darajasidan vaqtincha oshib ketishi ham qo'shimcha og'ir ta'sir ko'rsatishiga olib keladi, ularning ba'zilari qaytarib bo'lmaydi. Jamiyat uchun xavflar, jumladan, infratuzilma va pasttekis qirg'iz manzilgohlari uchun ham ko'payadi. IPC Ishchi guruhining siyosatchilari uchun xulosa, Iqlim o'zgarishi 2022: Ta'sirlar, moslashuv va zaiflik 27 yil 2022-fevral, yakshanba kuni, IPCning 195 a'zo hukumatlari tomonidan, 14 fevraldan boshlab ikki hafta davomida o'tkazilgan virtual tasdiqlash sessiyasi orqali ma'qullandi. Ko'payib borayotgan xavflarni bartaraf etish uchun shoshilinch choralar ko'rish talab etiladi. Issiqlik to'lqinlarining ko'payishi, qurg'oqchilik va to'fon allaqachon o'simliklar va hayvonlarning toqat ko'rsatkichlaridan oshib, daraxtlar va marjon kabi turlarda ommaviy o'limlarni yo'lga qo'ymoqda. Ushbu ob-havo haddan tashqari ko'pligi bir vaqtning o'zida sodir bo'lmoqda, bu esa boshqarish tobora qiyinlashib borayotgan kaskadli ta'sirlarga olib keladi. Ular millionlab odamlarni o'tkir oziq-ovqat va suv daxlsizligiga duchor qilgan, ayniqsa Afrika, Osiyo, Markaziy

«ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОТРАСЛЕЙ НАРОДНОГО ХОЗЯЙСТВА В БАССЕЙНЕ АРАЛЬСКОГО МОРЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНЫХ КЛИМАТИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ»

МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

va Janubiy Amerikada, Kichik orollarda va Arktikada. Yangi hisobotga ko'ra, hozirgacha moslashish bo'yicha prognoz tengsiz bo'lib, ko'rilgan choralar bilan ko'payib borayotgan xavflarni bartaraf etish uchun zarur bo'lgan narsalar o'rtasida tafovutlar ko'payib bormoqda. Bu bo'shliqlar kam ta'minlangan aholi orasida eng katta. Ishchi guruh II hisoboti IPCning oltinchi baholash hisobotining (AR6) ikkinchi qismi bo'lib, u joriy yilda yakunlanadi. "Ushbu hisobot iqlim, bioxilma-xillik va odamlarning o'zaro bog'lanishini tan oladi va tabiiy, ijtimoiy va iqtisodiy fanlarni avvalgi IPC ta'minotlariga qaraganda kuchliroq birlashtiradi", dedi Hoesung Lee. "Iqlim xavflarini bartaraf etish bo'yicha zudlik bilan va istiqbolli choralar ko'rishning dolzarbligi ta'kidlanadi. Yarim chora-tadbirlar endi imkoniyat emas", - deydi u. Tabiatni muhofaza qilish va mustahkamlash – jonli kelajakni ta'minlashda asosiy O'zgaruvchan iqlimga moslashish variantlari mavjud. Ushbu hisobotda tabiatning nafaqat iqlim xavflarini kamaytirish, balki odamlar hayotini yaxshilash potentsiali haqida yangi tushunchalar berilgan. "Sog'lom ekotizimlar iqlim o'zgarishiga ko'proq mos keladi va oziq-ovqat va toza suv kabi hayot uchun muhim xizmatlarni taqdim etadi", dedi IPC Ishchi guruhi II hamraisi Xans-Otto Pörtner. "Degradatsiyalangan ekotizimlarni tiklash va Yerning 30-50 foizini, oqova suv va okean yashash joylarini samarali va adolatli muhofaza qilish orqali jamiyat tabiatning karbonatni o'zlashtirish va saqlash qobiliyatidan manfaatdor bo'lishi mumkin. Biz barqaror rivojlanish yo'lidagi prognozni tezlashtirishimiz mumkin, ammo yetarli moliya va siyosiy qo'llab-quvvatlash zarur". Olimlarning ta'kidlashicha, iqlim o'zgarishi tabiiy resurslardan sarson bo'lmagan foydalanish, urbanizatsiyaning o'sishi, ijtimoiy tengsizliklar, ekstremal hodisalar va pandemiyaning yo'qotishlari va zararlari kabi global tendentsiyalar bilan o'zaro ta'sir qiladi, futni xavf ostiga qo'yadi. Bunda turli qiziqishlar, qadriyatlar va dunyo qarashlar yarashsa bo'ladi. Ilmiy-texnik bilimlarni, shuningdek, xorijiy va mahalliy bilimlarni bir joyga yig'ish orqali yechimlar yanada samarali bo'ladi. Iqlim bardoshli va barqaror rivojlanishga erishmaslik natijasida odamlar va tabiat uchun sub-optimal kelajak paydo bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda kelgusidagi ushbu muammoni bartaraf etish bizning qo'limizda. O'sib kelayotgan yosh avlodlarga sayyoramiz iqlimini o'zgartirmay musaffo va shaffof tarzda topshirishimiz darkor va shuningdek ekologik bilimlarimizni amaliyotda qo'llab boyitishimiz zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.A.Rafiqov va bosh. Ekologiya. T-2004-1.
2. X.T.Tursunov, T.U.Raximova. Ekologiya. T-2006.
3. International Conference "Problems of Desertification: Dynamics, Assessment, Solutions", Samarkand, December 13-14, 2019.